

SZÉK MAGYAR ÖRÖKSÉG-DÍJAS. LAUDÁCIÓ*

A hetvenes évek népművészeti, folklorisztikai érdeklődésében kiemelkedő szerephez jutott a közép-erdélyi Szék sajátos, vonzó, régies kultúrája, amelyet sokáig csak a szakemberek ismertek... A hetvenes évek elejétől mintegy zarándokhellyé válva, szinte minden más – régebben ismert – magyar népcsoport kultúráját megelőzve, rövid idő alatt beépült a köztudatba, ami elsősorban éppen zenéjének és táncának köszönhető – írta Martin György 1981-ben, a Szék felfedezése és táncgyománnyai című cikkében, majd röviden felvázolja a település történetét is.

„Szék város” nagyközség (melynek nevét a helyiek Szík-nek ejtik, ahogy ezt a román átírás is bizonyítja: Sic) a közép-erdélyi Mezőségeen az egykori Szolnok-Doboka megyében (ma județul Cluj), található. Désakna, Torda, Kolozsakna mellett a nagymúltú közép-erdélyi sóbányák egyike volt, nevének eredete is a sóra utal. Szabad királyi városként először III. Endre 1291-es oklevele említi. A közvetlen királyi fennhatóság és városi önkormányzat korai, zavartalan polgári fejlődést biztosított magyar, székely és szász eredetű lakosságának. A város jelentőségéről a középkorban több okleveles említés tanúsodik... Az 1717-es tatár betöréskor 600 embert, lakosainak csaknem a felét elhurcolták. Ennek emlékét máig őrzik a székiek (még az elhurcoltak nevét is számon tartva) az augusztus 24-i, ún. Birtalan-napi gyászukkal és szigorú böjtöléssel. Szék város újkori hanyatlását a helyi sóbányászat jelentőségének csökkenése, majd megszűnése (1812) okozta. Az elzárt, nehezen megközelíthető település paraszt-polgári mezővárossá válik, s 1874-ben városi rangját is elveszítve, visszaminősítik nagyközséggé. Még így is sokáig a legnépesebb magyar falvak közé tartozik: a század elején 3200, ma 5000 lelket meghaladó település, a negyvenes évek elején önálló választókerület. Szék református magyar lakói városi tudatukat és régi mezővárosi kultúrájukat máig megőrizték.

Hagyományaik sajátos értékeire csak a harmincas évektől, a megújuló népművészeti érdeklődés következtében figyeltek fel. 1940 őszén Kodály Zoltán széki hímzések láttán hívta fel Lajtha László figyelmét a népzenei tekintetben még ismeretlen területre: „Ahol ilyen szép és sajátos hímzések élnek még ma is, kell ott – mondotta – valami érdekes muzsikának is lennie. Lelkesen beszélt s erősen biztatott a széki útra” –

* Elhangzott a Magyar Örökség-díj átadásán a Magyar Tudományos Akadémián, 2011. június 18-án.

írja Lajtha első széki beszámolójában. A széki zenehágyomány felfedezésének nagy szerepe lett a magyar népzene egészéről kialakuló – korábban egyoldalú – kép módosításában: kiderült, hogy gazdag és fejlett hangszeres népi tánczenénk is van.

Lajtha László legnagyobb népzenei felfedezése és tudományos munkája a széki hangszeres- és dalkultúra feltárása, rögzítése és közreadása volt. Ennek nyomán nemcsak a hangszeres zene tudományos kutatása, hanem népszerűsítő feldolgozása is megindulhatott. 1969-re Kallós Zoltán, Martin György és Sztanó Pál a Román Tudományos Akadémia kutatóinak közreműködésével elvégezte a teljes széki táncszület korszerű, hangosfilmes rögzítését is.

1971-ben Sárosi Bálint rádiós előadásán felbuzdulva, Halmos Bélával (egyetemi hallgatókként) elhatároztuk, hogy megtanuljuk a széki muzsikálást, eredeti formájában. Ehhez Lajtha László partitúrákat is közlő széki monográfiája volt az elsődleges segítségünk, majd Martin György tanácsára elutaztunk a helyszínre is, hogy élő mivoltában figyelhessük meg ennek a zenélésnek a technikáját is. A budapesti Táncház-mozgalom kialakulására a legdöntőbb hatással a még prosperáló széki Táncház volt, mind zenei, mind táncos vonatkozásában. Az élő hagyományhoz való kapcsolódás lehetősége életünk legnagyobb adománya volt. Első látogatásunk alkalmával Ádám István Icsán muzsikált a táncházban a fiaival. A tőle kapott instrukciók jelentős mértékben felgyorsították a tanulási folyamatot, és utat nyitottak más tájegységek zenéjének elsajátításához is. Miután a budapesti táncházakban is megszólaltak ezek a zenék, kiderült, hogy a magyar hagyományoknak ez az érzékeny része, a zene és tánc is megmenthető a jövő számára, méghozzá eredeti formájában. Kodály Zoltán elképzelései a gyakorlatban is igazolódtak: *A néphagyomány nem töltötte be rendeltetését azzal, hogy a nép zeneéletét ellátta. Köze van még az élethez, a mindnyájunk mai életéhez.* Ez volt a legnagyobb tanulság, amellyel a magyarországi Táncház-mozgalom, a folklorikussal karöltve, az egész világnak példát tudott mutatni. És ebben felbecsülhetetlen érdemei vannak a Szék dolgos népe által megőrzött, inspiráló hagyományoknak.